

verdensopfattelse, af Kopernikus, Tyge Brahe, Kepler, Galilei og Darwin, leder frem til nogle uddrag af Martin Andersen Nexø's erindringer om sammenstødet mellem det gamle religiøse og det nye naturvidenskabelige verdensbillede som Nexø oplevede det på højskolen i begyndelsen af vort århundrede.

Den gamle verdensopfattelse var således dybt religiøs, funderet i Biblen og uløseligt knyttet til forestillingerne om djævelens mangfoldige virksomhed og desuden magisk, bundet til alskens forestillinger om nisser, genfærd, dæmoner og spøgelse. Den nye bygger på videnskaben, naturvidenskaben først og fremmest, og dens landvindinger sådan som de opremses i de sidste kapitler af bogen.

Men udover disse to virkelighedsopfattelser henviser Wittendorff også, især i bogens afslutning og i mange af illustrationerne, til en tredje virkelighed, en dybdepsykologisk virkelighed af arketyperiske forestillinger og visioner, der kommer til udtryk både i f.eks. malerkunsten, middelalderens kalkmalerier, reformationstidens flyveblade og vore dages reklamer. Ifølge Wittendorff handler mentalitetshistorien også om denne tredje virkelighed, »menneskets indre virkelighed, dets bevidsthed, mentalitet, underbevidsthed, psyke, sjæl, drifter og hvad vi ellers kan diske op med for tiden af begreber for den slags« (s. 75), men det fremgår ikke af bogen, om denne ikke særlig veldefinerede virkelighed egentlig overhovedet har en historie og i givet fald hvordan vi skulle forholde os til den.

Bogens titel, »Rejsen mod virkeligheden«, kan forstås på flere måder: enten antyder den, som undertitlen »Den europæiske forestillingsverden fra reformationen til nutiden« lægger op til, at historien selv som en rejse skulle have bevæget sig fra religion, magi og overtro via reformationen mod virkeligheden og den sande erkendelse. Eller også sigter Wittendorff på rejsen mod den tredje, den indre, dybdepsykologiske virkelighed hinsides både den gamle, religiøse, og den nye, naturvidenskabelige og teknokratiske verdensopfattelse sådan som man kan få indtryk af i bogens afslutning. I første fald vidner titlen om en fatal mangel på sympati og forståelse for mentalitetshistorikerens intentioner om at nå frem til en mere nuanceret, mindre anakronistisk og etnocentrisk forståelse af fortidens forestillingsverdener. I sidste fald – og sådan vil forfatteren selv i hvert fald opfatte sin egen rejse – lover titlen til gengæld langt mere end hvad bogen kan holde: de arketyperiske, dybdepsykologiske sammenhænge, hvis store betydning for historien i det hele taget Wittendorff synes at være overbevist om, bliver først og fremmest behandlet mellem linierne og i underteksterne til illustrationer, for kun at blive behandlet en smule mere eksplicit i afslutningen. Bogen ville have vundet væsentligt, hvis forfatteren fra begyndelsen havde gjort alvor af det, som ifølge slutningskapitlet er hans egentlige anliggende.

Michael Harbsmeier

VERNER BRUHN, KNUD PRANGE, ERIC MOURIER: Vejledning i lokalhistorie. Fra plan til bog. Red. Verner Bruhn. DHF's håndbøger. Kbh., 1985.

Da Håndbog for danske lokalhistorikere med Johan Hvidtfeldt som redaktør og hovedforfatter sendtes på det historiske marked i begyndelsen af 1950'erne, var det i usædvanlig grad et pletsjud. For den fremvoksende lokalhistoriske bevægelse blev den noget i retning af en bibel, men i øvrigt udfyldte især dens leksikalske hoveddel et generelt behov, og bogen blev et standardværk for alle, der arbejdede

med dansk historie. Den blev solgt og genoptrykt og udsolgt igen og kunne være solgt i endnu flere oplag i alle de år, dens afløser har været på vej. Men nu foreligger altså den indledende vejledning i fornyet version som en selvstændig bog. Leksikonnet venter vi (lidt?) på endnu.

Bogen tilbyder sig som et »værktøj for den lokalhistoriske amatør, der har megen lyst til at skrive, men føler sig usikker over for opgaven«. De tre forfattere, der vil hjælpe amatøren, har delt bogen nogenlunde ligeligt mellem sig. Verner Bruhn fortæller Om at skrive og redigere, Knud Prange Om at finde og bruge hjælpemidler og Eric Mourier Om at få bogen trykt. Alle tre afsnit er velformede og letlæste, og bogen som helhed nydeligt trykt og illustreret, som det sømmer sig en publikation, der skal være et mønster for andre. Eksemplets magt er ikke at foragte.

Om den valgte tredeling svarer til den håbefulde forfatters behov, er så en anden sag. Et helt afsnit (59 sider) om trykningsproblemerne over for 2 sider om søgningen efter lokalhistorisk litteratur (med hovedkonklusionen: Spørg bibliotekaren!) virker ikke umiddelbart velafvejet. En vis undren vækker det også, at man har valgt helt at forbigå de kildekritiske og metodiske problemer ved beskæftigelsen med historien. Man kunne vel nok – uden at kyse begynderens fyldepen tilbage i foret – have gjort opmærksom på, at der også her ligger nogle problemer, man nødvendigvis må tage i betragtning. Er det den dyre videnskab og forskning, man er bange for? Meget påfaldende forekommer de to ord vist overhovedet ikke i bogen. Jeg tror, man undervurderer lokalhistorikeren og gør sagen en bjørnetjænte ved at fortie, at det, man befatter sig med, også er forskning – og ingenlunde forbeholdt de professionelle.

I øvrigt er der i bogens tre afsnit megen nyttig information og mange gode betragtninger. Både Bruhn og Prange gør, hvad de kan for at udrydde den opfattelse, at alt hvad der er lokalt og historisk også er interessant. Grundige overvejelser over, hvilken bog man vil skrive, anbefales. Der gives henvisninger til debatten om, hvad lokalhistorie er og kan være, og eksempler på gængse fornuftige indfaldsvinkler. Det vigtige og vanskelige spørgsmål om disponeringen af det stof, man nu vil bringe, vies megen og fortjent opmærksomhed, men helt fundamentale sager i sammenhængen som helhedssyn og holdning går man ikke for tæt på. Videre slås der et slag for det gode sprog, og man får kloge tips om redaktion, henvisninger, citater, registre, ophavsret og også lidt om økonomi ved udgivervirksomhed.

I det centrale afsnit om hjælpemidlerne har man af pladshensyn valgt kun at holde sig på det bibliografiske plan, dvs. man henviser til hjælpeværker, der fortæller nærmere om den lokalhistoriske litteratur og indfører i kildeproblematikken. En gennemgang af de væsentligste kildeværker, som Hvidtfeldt bragte den, har man sølgelig givet afskald på. Dette oversigtsprincip er fulgt konsekvent og også logisk velbegrundet, men om det lige er den hjælp, den ivrige begynder hungrer mest efter, er et andet spørgsmål. I øvrigt er oversigten over arkivlitteraturen glimrende. Nyttig er også orienteringen om det brogede net af arkiver, museer og andre samlinger, lokalhistorikeren må tage i betragtning under stofsøgningen. Mindst – og for lidt – er der som nævnt gjort ud af bibliotekerne og bibliotekshjælpemidlerne. Hvorfor læseren f.eks. skal lades uvidende om så generelle oversigter over lokalhistorisk litteratur som dem, der findes i *Trap Danmark* og *Dansk historisk bibliografi m.fl.*, er ikke helt at se. Man savner også – blandt den administrative litteratur – det formidable *Atlas over Danmarks*

administrative inddeling, som selvsamme DHF må have udgivet omtrent samtidig med nærværende bog.

Det tredje hovedafsnit i bogen har en noget anden karakter end de to andre. Man følger her trykningsprocessens forskellige faser i korte, konkrete og håndbogsagtige, men ingenlunde tørre afsnit. Begyndere får besked om antikva og grotesk, om punkt og cicero og skydning og meget mere, som før kun gamle rotter i faget kunne vigte sig med. Men godt at vide er det da, proportionsproblemet ufortalt.

Ved den samlede bedømmelse trænger sammenligningen med Johan Hvidtfeldts 30 år gamle vejledning sig uvægerligt på, og i forhold til den er det i hvert fald et plus, at vejledningen nu står som særskilt publikation i sit eget værd. Til kreditsiden hører også introduktionen til den lokalhistoriske debat og åbningen af de muligheder, der i dag byder sig inden for illustrationsteknik og trykning. Det helhedspræg og den mere målbevidste og personlige holdning, der kendetegner Hvidtfeldts tekst, må man imidlertid undvære. Og Hvidtfeldts synspunkter på lokalhistorie er den dag i dag ingenlunde overflødig læsning.

Den nye bog er en anden vejledning end Hvidtfeldts. Dens anvisninger ligger for en stor del på et mere overordnet niveau, et stykke over bordhøjde i det lokalhistoriske værksted. Mere end en egentlig vejledning er den blevet en første all round orientering i den verden, man begiver sig ind i, når man vil skrive lokalhistorie, og som sådan er den nyttig og kan anbefales enhver lokalhistorisk forfatter in spe. Skal vi blive i værkstedsbilledet, så har amatøren nok fået sig et brugbart stykke værktøj, men der er stadig plads til grej i kassen.

Harry Christensen

HARRY HAUE, ELLEN NØRGAARD, VAGN SKOVGAARD-PETERSEN OG JOHNNY THIEDECKE: *Skolen i Danmark fra 1500-tallet til idag*. Herning, Systime, 1986. 224 s. Ill. 168 kr.

Bogen er et materiale til historieundervisning. Niveauet er ikke anført, men indhold og udformning viser, at der er tænkt på gymnasie- og voksenundervisning. Den er et godt eksempel på den type emnehæfter, der kom frem i 1970'erne. I et indledende afsnit på 63 sider med illustrationer giver tre af forfatterne en fremstilling af periodens danske skolehistorie. Hovedafsnittet er et kronologisk og tematisk ordnet kildeudvalg på 143 sider. Dertil kommer forslag til arbejdsopgaver, litteraturliste og stikordsregister.

Emnet, dansk skolehistorie, er valgt for at give elevernes skoleerfaring et historisk perspektiv. Bogen bygger således på en erfaringspædagogisk idé. Elevernes interesse skal fanges med et indhold, som angår deres egen hverdag, og som de derfor kan tale med om. Samtidig er det et emne, som vurderet i et større samfundsmæssigt perspektiv er væsentligt. Skolen må formodes at have haft stor betydning for børn og unges socialisation. Et blik på litteraturlisten viser, at skolehistorie er et forsømt område i dansk kulturhistorie. Større samlede fremstillinger eksisterer ikke – nærmest kommer Joakim Larsens bøger fra århundredskiftet om folkeskolen. Man må ty til spredte monografier og fremstillinger af enkelte skolers historie. Også af den grund er »Skolen i Danmark« en kærkommen bog.